

عوامل موثر گرایش دانشجویان به دخانیات (مطالعه موردی خوابگاه شهرک امام دانشگاه تبریز)

نوع مطالعه: گزارش موردی

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۰۷/۰۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۰۸/۱۱

نویسندگان

صلاح الدین هادی*

کارشناسی ارشد پژوهش علوم اجتماعی
دانشگاه خوارزمی تهران - مدرس دانشگاه
آزاد پیرانشهر.
salahaldinhadi@yahoo.com

* نویسنده مسئول

چکیده

مقدمه: این پژوهش با هدف بررسی علل موثر بر گرایش دانشجویان دانشگاه تبریز به دخانیات انجام گرفته است. بنابراین در این مطالعه به بررسی نقش سرمایه اجتماعی، سرمایه اقتصادی، سرمایه فرهنگی، انزوای فردی، عملکرد تحصیلی و میزان نگرش به آینده در گرایش به مصرف دخانیات پرداخته شده است.

مواد و روش: با استفاده از روش پیمایشی، پرسشنامه‌ای در ۳۹ بند تنظیم و بین ۲۵۰ نفر از دانشجویان که با نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب گردیده بودند، توزیع گردید در نهایت نتایج با نرم افزار SPSS ۱۹ و بکارگیری آزمون‌های همبستگی پیرسون و رگرسیون چند متغیره و تحلیل مسیر مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

نتایج: آزمون رگرسیون نشان داد که ۴۸ درصد از واریانس متغیر گرایش دانشجویان به دخانیات به وسیله متغیرهای مستقل موجود در معادله تبیین می‌شود و حدود ۵۲ درصد باقیمانده را متغیرهای دیگری تبیین می‌کنند که خارج از این بررسی قرار دارند. نتایج آزمون تحلیل مسیر نیز نشان داد که سهم متغیر سرمایه اجتماعی نسبت به سایر متغیرهای تحقیق در تبیین متغیر گرایش دانشجویان به دخانیات بیشتر است. متغیر انزوای فردی کمترین اثر مستقیم را دارد. متغیرهای سرمایه اجتماعی و سرمایه اقتصادی با بتای ۰/۱۷۰ دارای بیشترین تأثیر غیرمستقیم بر متغیر گرایش دانشجویان به دخانیات است.

بحث و نتیجه‌گیری: مطالعه‌ی حاضر درصدد آن بود که متغیرهای موثر در استعمال دخانیات را در جمعیت مورد مطالعه ارائه کند. با توجه به یافته‌های این پژوهش به نظر می‌رسد سرمایه اجتماعی می‌تواند عاملی تعیین‌کننده در پیشگیری از مصرف دخانیات باشد. لحاظ کردن بسته‌های خدمات تقویت‌کننده سرمایه اجتماعی می‌تواند در پایداری بهبودی افرادی که اقدام به دوری از مصرف دخانیات می‌کنند، تأثیر داشته باشد. در مقایسه با نتایج سایر مطالعات، مصرف سیگار در میان دانشجویان مورد مطالعه شیوع پایینی داشت ولی با توجه به حساسیت موقعیت اجتماعی دانشجویان بعنوان الگوی جامعه، ضروری است آموزش‌های لازم در مورد مضرات استعمال دخانیات و فراهم کردن تسهیلات رفاهی دانشجویی داده شود تا بتوان از بروز و شیوع دخانیات در بین دانشجویان پیشگیری کرد.

Investigation of Effective Factors on Students' Tendency to Smoke and Tobacco Use

(A Study of Shahrak Emam Dormitory in Tabriz University)

Study Type: Case Study
Received: 23 Sep 2014
Accepted: 02 Nov 2014

Keywords

Tobacco Use
Iranian Students
Students' Tendency
Social Capital
Economic Capital
Cultural Capital

Abstract

Introduction: The present study assessed the prevalence and trends of tobacco use among students who were settled in Shahrak Emam dormitory in Tabriz University. We aimed to assess various factors that affect students' tendency to smoking: social capital, economic capital, cultural capital, educational progress, attitude to future career and isolationism.

Methodology: Survey research method was used to design 39 items involved in a questionnaire. 250 students were selected through simple random sampling to participate in the study. A SPSS statistics 19 was used to apply Pearson's correlation, multiple regressions, and path analysis tests to analyze the results.

Results: Results showed that 48% of the variance of student attitudes to smoking was explained by the independent variables included in this study and another 52% would be other variables out of this study. The contribution of social capital variable was more than other research variables in students' tendency to smoke. In addition, social capital and economic capital had the greatest indirect impact on changing students' tendency to tobacco (beta=0.170).

Conclusions: The present study provided sufficient support that the social capital can be an effective factor for prevention of tobacco use. Reinforcing services packs about social capital can be useful in improvement constancy for people who try to stay away from smoking. Compared with the results of other studies, the prevalence of smoking among students is less than other groups, but due to the sensitivity of students' status as a model in the society, it is necessary to educate students about the consequences of smoking and provide welfare facilities to prevent the incidence and prevalence of smoking among students.

Authors

Salahadin Hadi*

MA in Social science research, Azad University of Piranshahr
salahaldinhadi@yahoo.com

*Corresponding Author

Please cite this article as follows:

Hadi S. Investigation of effective factors on students' tendency to smoke and tobacco use (A study of Shahrak Emam dormitory in Tabriz University). Quarterly journal of social work. 2014; 3 (2); 50-59

مقدمه

یکی از آسیب‌هایی که دانشجویان را تهدید می‌کند استفاده از مواد دخانیاتی است. براساس اخبار منتشر شده در سال ۱۳۸۹، ۱۶/۳ درصد دانشجویان سیگار می‌کشند، این نسبت به کل جامعه ۱۲ درصد است (نیک‌خلق، ۲۰۱۰). این در حالی است که روزی نیست که خبری درباره ضررهای مختلف مواد دخانیاتی در رسانه‌ها منتشر نشود. معمولاً اولین کسانی که از این اخبار اطلاع پیدا می‌کنند، دانشجویان هستند. از نظر متخصصان در سیگار، حداقل چهار هزار ماده سمی وجود دارد که یکی از آن‌ها نیکوتین است. مصرف سیگار و دخانیات یکی از رفتارهای غیر بهداشتی است که سلامت افراد جامعه را به خطر می‌اندازد و هزینه‌های قابل توجهی را بر جوامع تحمیل می‌کند. توجه به این گونه رفتارها در سنین نوجوانی و جوانی و به ویژه دوران دانشجویی که زمان شکل‌گیری هویت فرد است از اهمیت خاصی برخوردار است (زارعی، ۲۰۱۲).

«در بین جوانان، دانشجویان از نظر موقعیت اجتماعی فعلی و آینده، با بقیه‌ی همگنان خود تفاوت دارند. این موقعیت باعث می‌شود تا جامعه انتظار داشته باشد پدیده مواد دخانی در بین آن‌ها چندان دیده نشود» (سراج زاده و همکاران، ۲۰۰۶:۸۲).

در حال حاضر با سیر صعودی مصرف سیگار در میان دانشجویان روبه‌رو هستیم که باید جدی تلقی شود، چرا که بسیاری از پژوهش‌ها نشان می‌دهند که «سیگار مرز عبور از دروازه اعتیاد است» (نوری‌زاده، ۲۰۰۸:۲۰۰۷؛ موسویان، ۲۰۰۷).

از دیدگاه منطقی لازمه ثبات وجود هر چیزی کارکرد مثبت آن است البته از نظر انتقادیون اجتماعی شاید یک سری عوامل

پنهان در ثبات یک پدیده موثرتر باشند این بدان معنی است که آن‌ها بیشتر به عوامل و زمینه‌های ایجاد پدیده‌ها تاکید دارند تا نتایج آن‌ها. در مورد گرایش به دخانیات، مطالعات متعدد نشان داده که عوامل و زمینه‌های مختلف، در نوسان میزان گرایش به دخانیات دخالت دارند در یک تقسیم‌بندی که موارد آن در کتاب جامعه‌شناسی مواد مخدر ذکر شده «شامل عوامل زیستی، ژنتیکی، روانی، اجتماعی، رفتاری و عوامل اقتصادی می‌باشد» (آبادینسکی، ۲۰۰۳:۹).

شناسایی دقیق عوامل جزئی هر طیف، کارهای تحقیقی گسترده‌ای را می‌خواهد. در این پژوهش عوامل اجتماعی موثر بر گرایش افراد به دخانیات و میزان تاثیر هر یک از آن‌ها اندازه‌گیری شده است. از آنجا که جامعه آماری همه افراد سیگاری هستند لذا به دلیل گستردگی بیش از حد جامعه مورد مطالعه سعی شده است تا مطالعه بر روی دانشجویان خوابگاه شهرک امام دانشگاه تبریز متمرکز گردد.

پژوهش حاضر با هدف بررسی علل موثر بر گرایش دانشجویان دانشگاه تبریز به دخانیات انجام گرفته است. بنابراین در این مطالعه به بررسی نقش سرمایه اجتماعی، سرمایه اقتصادی، سرمایه فرهنگی، انزوای افراد، عملکرد تحصیلی و میزان نگرش به آینده در گرایش به مصرف دخانیات پرداخته شده است.

نظریات و مطالعات جامعه‌شناختی به مصرف دخانیات در وضعیت اجتماعی آن توجه می‌کنند. برای مثال این نظریات، رده بندی مراحل اعتیاد به دخانیات، الکل، هروین و کوکائین و تبیین‌هایی را در مورد مصرف دخانیات و مواد مخدر ارائه می‌کنند. نظریه آتومی می‌گوید افراد با عدم رضایت از نقشی که باید ایفا کنند از فشار ناشی از این دوگانگی صدمه می‌بینند و این فشار با هم نوا شدن، شورش کردن، ابتکارات غیرقانونی یا انزوای جواب داده می‌شود. بر اساس این نظریه، مصرف کنندگان دخانیات، گوشه‌گیری را از اهداف اجتماعی معمول و موقعیت‌های رقابتی بر می‌گزینند. نظریه معاشرت افتراقی مدعی است که رفتار مصرف دخانیات، رفتار آموخته شده است و اولین یادگیری در یک گروه کوچک صمیمی رخ می‌دهد. مصرف اولیه دخانیات به طور عملی همیشه همراه با دوستان نوجوان انجام می‌گیرد، این امر سندی برای این نظریه است. نظریه کنترل اجتماعی می‌گوید از میزان تعهدات اجتماعی افراد رفتار بهنجار و کجروانه را می‌توان پیش بینی کرد. کنترل‌های درونی و بیرونی هم میزان تعهد را تعیین می‌کند. نظریه خرده فرهنگی، مصرف دخانیات را در سازگاری با هنجارهای یک خرده فرهنگ کجروانه تبیین می‌کند. کنش متقابل نمادین مدعی است که برچسب‌های جامعه به افراد و رفتارهاست که نوع واکنش‌های اجتماعی آن‌ها را بیش از هر انتساب ارثی دیگر، تعیین می‌کند (آبادینسکی، ۲۰۰۳). ادوین ساترلند در نظریه یادگیری یا تفاوت ارتباطی «اظهار داشته که در اغلب موارد، انحراف به وسیله دیگران و

از طریق گروه‌های اولیه آموخته می‌شود. فزونی برخورد و ارتباط یا تعاریف اجتماعی و یا پیام‌های تایید کننده رفتار انحرافی باعث انحراف می‌شود» (راینگتن و واینبرگ، ۲۰۰۴، ساترلند و کرسی، ۱۹۷۸: ۸۳-۸۴). براساس این نظریه، افرادی که در ارتباطات خانوادگی و یا دوستانه خود با الگوهای رفتاری تایید کننده مصرف دخانیات، بیشتر سروکار دارند به احتمال زیاد چنین الگوهایی را می‌آموزند (ابادینسکی، ۲۰۰۳).

تئوری‌های سرمایه اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی: از دیدگاه پیربوردیو، سرمایه اجتماعی جمع منابع بالقوه و بالفعلی است که نتیجه مالکیت شبکه با دوامی از روابط نهادی شده بین افراد و به عبارت ساده‌تر عضویت در یک گروه می‌باشد. برای او پیوندهای با دوام و متراکم (انسجام اجتماعی) از اهمیت خاصی برخوردار است چرا که میزان سرمایه‌ی اجتماعی هر فرد بستگی به تعداد روابط و میزان سرمایه (فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی) تملک شده توسط هر فرد رابطه دارد (فیلد، ۲۰۰۳؛ نیازی، ۲۰۰۶).

همچنین رابرت یوتنام اعتقاد دارد که «سرمایه اجتماعی وجوه گوناگون سازمان اجتماعی نظیر اعتماد، هنجارها و شبکه‌ها است که می‌توانند با تسهیل اقدامات هماهنگ کارایی جامعه را بهبود بخشند» (یوتنام، ۲۰۰۱: ۲۸۵) در مقابل فوکویاما «سرمایه اجتماعی را وجود مجموعه معینی از هنجارها با ارزش‌های غیر رسمی می‌داند که اعضای گروهی که همکاری و تعاون میانشان مجاز است در آن سهم هستند. از نظر او مشارکت در ارزش‌ها و هنجارها به خودی خود باعث تولید سرمایه اجتماعی نمی‌گردد. چرا که این ارزش‌ها ممکن است ارزش‌های منفی باشد. برعکس، هنجارهایی که تولید سرمایه اجتماعی می‌کنند باید شامل سجایایی از قبیل صداقت، ادای تعهدات و ارتباطات دو جانبه باشد» (فوکویاما، ۲۰۰۰: ۱۱).

به عقیده بوردیو سرمایه فرهنگی یعنی قدرت شناخت و قابلیت استفاده از کالاهای فرهنگی در هر فرد و آن دربرگیرنده‌ی تمایلات پایدار فرد است که در خلال اجتماعی شدن در فرد انباشته می‌شوند. بنابراین سرمایه فرهنگی را می‌توان توانایی مصرف و استفاده از کالاهای فرهنگی و نیز توانایی‌های ادبی - گفتاری تعریف کرد (ریتزر، ۲۰۰۱؛ اکبری، ۲۰۰۷).

می‌توانیم سرمایه فرهنگی را به عنوان یک دارایی تعریف کنیم که مجسم کننده، ذخیره کننده یا تامین کننده ارزش فرهنگی، علاوه بر هر گونه ارزش اقتصادی است. مانند دیگر سرمایه‌ها در سرمایه فرهنگی نیز مهم است که بین موجودی‌ها و جریان‌های خدمات، کالاها و جز آن‌ها تمایز قائل شویم. (علوی، ۲۰۰۱؛ گلرومفرد، ۲۰۰۵).

از نظر بوردیو سرمایه اقتصادی شکل غالب سرمایه است و سرمایه فرهنگی و اجتماعی ابزاری هستند برای رسیدن به سرمایه اقتصادی. سرمایه اجتماعی در ممالک سرمایه داری ابزاری هستند برای تقویت و تثبیت جایگاه اقتصادی افراد. در واقع اگر سرمایه‌ی اجتماعی نتواند منجر به رشد سرمایه‌ی اقتصادی شود بی فایده است. از نظر بوردیو هدف نهایی رسیدن به سرمایه اقتصادی است و انواع دیگر سرمایه تنها بهانه‌هایی هستند برای دستیابی به این هدف (ریتزر، ۲۰۰۱).

ولسی با توجه به شرایط اقتصادی و سیاسی ایران در حال حاضر به نظر نمی‌رسد که تئوری بوردیو مبتنی بر اهمیت شرایط اقتصادی و ابزاری بودن اشکال دیگر سرمایه در جهت دستیابی به اهداف اقتصادی، کاربرد نداشته باشد. ما امروزه در شرایطی قرار داریم که در وهله اول نیازمند رشد و توسعه ابعاد سیاسی و اجتماعی در جامعه خود هستیم و روند رو به کاهش سرمایه اجتماعی برون گروهی با تئوری بوردیو قابل توضیح نمی‌باشد. جامعه ایران، جامعه سرمایه داری نیست و اقتصاد آن هنوز دچار مشکلاتی است که سرمایه‌های فرهنگی و اجتماعی نمی‌توانند ابزاری برای رسیدن به شرایط مناسب اقتصادی باشند. بدون شک در کشورهای جهان سوم و توسعه نیافته موضوع سرمایه اجتماعی می‌تواند کاستی‌های منابع اقتصادی را تا حدی پوشاند. به عبارتی به دلیل محدودیت منابع و سرمایه‌های اقتصادی در کشورهای جهان سوم، سرمایه اجتماعی می‌تواند جایگزین مطلوبی برای سرمایه مالی و اقتصادی باشد (محسن تبریزی، ۱۹۹۶).

روش پژوهش

بررسی حاضر از نوع مطالعه پیمایشی و ابزار مورد استفاده پرسشنامه بوده است. کلیه سوالات و گویه‌های مرتبط با موضوع در طول یک طیف ۵ قسمتی از نوع لیکرت ارزش گذاری شده‌اند.

جامعه و نمونه آماری: جامعه آماری تحقیق، کلیه دانشجویان خوابگاه پسرانه شهرک امام دانشگاه تبریز می‌باشند. شیوه نمونه گیری، نمونه گیری تصادفی ساده بوده است، به این شکل که در بین شش بلوک خوابگاه پسران، نمونه‌ای که معرف کل جامعه آماری باشد، انتخاب گردید.

ابزار جمع آوری اطلاعات: ابزار جمع آوری اطلاعات در این پژوهش عبارت است از یک پرسشنامه محقق ساخته که شامل ۳۹ سؤال می‌باشد که با استفاده از تکنیک مصاحبه حضوری با دانشجویان خوابگاه شهرک امام دانشگاه تبریز جمع آوری شده است.

روایی و پایایی ابزار: اعتبار پرسشنامه از طریق اعتبار صوری سنجش شد. بدین معنی که ابتدا از نظرات اساتید راهنما و مشاور و چندین اساتید دیگر در تدوین پرسشنامه استفاده شد و پس از تایید اساتید، پرسشنامه به صورت

پیش‌آزمون در بین ۳۰ نفر از دانشجویان، جهت آزمون کردن سوالات پرسشنامه، توزیع شد و سپس پرسشنامه نهایی تکمیل گردید.

در این پژوهش به منظور اندازه گیری پایایی سوالات، از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است. جدول شماره ۱، ضریب آلفای ابعاد متغیرهای مستقل نشان می‌دهد که هر یک از آن‌ها، از مقدار آلفای قابل قبولی برخوردار هستند.

متغیرهای مستقل: متغیرهای مستقل ما شامل سرمایه اجتماعی، انزوای طلبی، نگرش نسبت به آینده، سرمایه فرهنگی، سرمایه اقتصادی و عملکرد تحصیلی دانشجویان پسر خوابگاه شهرک امام دانشگاه تبریز است که از طریق پرسشنامه محقق ساخته اندازه گیری شدند.

متغیر وابسته: میزان گرایش به مصرف دخانیات، بعنوان متغیر وابسته این تحقیق بوسیله ۵ گویه (چهار گویه در مورد میزان استفاده از عناصر دخانیاتی مثل سیگار، قلیان، پیپ و... و یک گویه در مورد در معرض دود قرار گرفتن پاسخگویان) مورد سنجش قرار گرفت.

نحوه تجزیه و تحلیل آماری اطلاعات: تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم افزار آماری SPSS ویرایش ۱۹ انجام شده است. برای توصیف صفات کیفی از درصد و توزیع فراوانی و برای توصیف صفات کمی از شاخص‌های مرکزی و پراکنندگی و برای آزمون روابط متغیرها نیز از آزمون‌های پارامتری ضریب همبستگی پیرسون، رگرسیون چندمتغیره و تحلیل مسیر استفاده گردید. $P > 0/05$ به عنوان سطح معنی داری آماری تعیین گردید (دواس، ۲۰۰۷). **بر رعایت نکات اخلاقی:** به منظور رعایت ملاحظات اخلاقی پژوهش با در دست داشتن معرفی‌نامه از دانشگاه تبریز و یکی از استادان دانشگاه، به حراست خوابگاه معرفی و پس از آن به مسئولین مربوطه در خصوص اهداف و لزوم انجام پژوهش توضیحات لازم داده شد. پژوهشگر با حضور در مجتمع خوابگاهی و با انجام مصاحبه فردی با دانشجویان مورد مطالعه، ابتدا هدف پژوهش شرح داده شد و در مورد محرمانه بودن اطلاعات نیز به آنان اطمینان داده شد. مشارکت پاسخگویان در پژوهش کاملاً داوطلبانه بود و برای ارائه اطلاعات تحت فشار قرار نگرفتند.

یافته‌ها: شرکت‌کنندگان در این مطالعه از نظر سن، رشته تحصیلی، ترم تحصیلی و قومیت مورد بررسی قرار گرفتند، افراد مورد مطالعه در فاصله سنی بین ۱۸ تا ۲۴ سال و میانگین سنی آن‌ها ۲۱/۰۶ می‌باشد. ۶۶ درصد از کل افراد مورد مطالعه دانشجویان رشته انسانی و ۳۴ درصد دانشجویان رشته ریاضی و تجربی بودند. ۳۶ درصد دانشجویان در ترم اول تا سوم، ۶۰ درصد در ترم چهارم تا ششم و ۴ درصد در ترم هفتم و بالاتر مشغول به تحصیل بودند.

جدول (۱) پایایی سوالات مربوط به سازه‌های مورد بررسی

سازه	سوالات هر سازه	تعداد سوال	مقدار آلفا
سرمایه اجتماعی	۵-۶-۱۱-۲۱-۳۲-۳۷	۶	۰/۸۳
سرمایه اقتصادی	۱۲-۱۳-۱۵-۱۷-۱۹-۳۵	۶	۰/۷۲
سرمایه فرهنگی	۷-۱۴-۱۸-۲۰-۲۲-۳۱-۳۸	۶	۰/۷۸
عملکرد تحصیلی	۷-۱۰-۱۶-۲۵-۳۳-۳۹	۶	۰/۷۰
نگرش نسبت به آینده	۸-۹-۲۳-۲۷-۲۸-۳۴	۶	۰/۷۱
انزوای طلبی	۲۴-۲۶-۲۹-۳۰-۳۶	۵	۰/۸۴

نتایج توصیفی مربوط به متغیرهای مستقل این پژوهش نشان می‌دهد که میانگین بدست آمده توسط پاسخگویان تا حدی نزدیک به هم بوده و تنها تفاوت اصلی بین متغیرهای سرمایه اجتماعی با بقیه متغیرهای تحقیق می‌باشد. بطوری که این میزان برای متغیر سرمایه اجتماعی ۸۰/۷۴ و برای متغیرهای دیگر: انزواطلبی ۱۸/۸۶، نگرش نسبت به آینده ۱۸/۱۶، سرمایه فرهنگی ۲۷/۸۴، سرمایه اقتصادی ۷/۳۰ و عملکرد تحصیلی ۱۵/۱۰ می‌باشد.

جدول (۲) رابطه متغیرهای مستقل پژوهش و گرایش دانشجویان به مصرف دخانیات
آزمون پیرسون

متغیرهای تحقیق	تعداد مشاهدات	ضریب همبستگی	سطح معنی داری
میزان سرمایه اجتماعی و گرایش به مصرف دخانیات	۲۵۰	-۰/۲۶۲**	۰/۰۰۰
میزان سرمایه فرهنگی و گرایش به مصرف دخانیات	۲۵۰	۰/۲۷۷**	۰/۰۰۰
میزان سرمایه اقتصادی و گرایش به مصرف دخانیات	۲۵۰	۰/۳۴۰**	۰/۰۰۰
میزان انزواطلبی دانشجویان و گرایش به مصرف دخانیات	۲۵۰	۰/۰۸۲	۰/۱۹۶
میزان نگرش نسبت به آینده و گرایش به مصرف دخانیات	۲۵۰	۰/۲۲۳**	۰/۰۰۰
میزان عملکرد تحصیلی و گرایش به مصرف دخانیات	۲۵۰	-۰/۰۶۲	۰/۳۳۶

جدول شماره ۲، آزمون همبستگی نشان داد بین سرمایه اجتماعی دانشجویان و گرایش آن‌ها به مصرف دخانیات رابطه معناداری وجود دارد. چون سطح معنی داری محاسبه شده کمتر از ۰/۰۵ است؛ لذا بین سرمایه اجتماعی دانشجویان و گرایش آن‌ها به مصرف دخانیات رابطه معنی داری وجود دارد.

پیرسون نیز برابر است با ۰/۲۶- که نشان می‌دهد بین این دو متغیر رابطه معکوس و ضعیفی وجود دارد. بین سرمایه فرهنگی دانشجویان و میزان گرایش آن‌ها به مصرف دخانیات رابطه معناداری وجود دارد. سرمایه فرهنگی نیز با طیفی از گویه‌ها در مقیاس فاصله‌ای اندازه‌گیری شده است. برای آزمون این فرضیه از آزمون آر پیرسون استفاده شده است. سطح معنی داری صفر نشان می‌دهد، همبستگی این دو متغیر با اطمینان ۹۹٪ معنی دار است. میزان همبستگی پیرسون نیز ۰/۲۷ است که ضعیف بودن رابطه را نشان می‌دهد. بین میزان سرمایه اقتصادی دانشجویان و میزان گرایش آن‌ها به مصرف دخانیات رابطه معناداری وجود دارد.

سرمایه اقتصادی نیز بوسیله چند گویه پرسیده شده است که در مجموع یک متغیر فاصله‌ای را ایجاد کرده است. بنابراین برای بررسی این فرضیه از آزمون آر پیرسون استفاده شده است. همانطور که جدول شماره ۲ نشان می‌دهد با اطمینان ۹۹٪ بین دو متغیر مورد نظر رابطه معنی داری وجود دارد، سطح معنی داری این آزمون صفر و کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد. میزان آر پیرسون نیز برابر ۰/۳۴ است که نشان می‌دهد شدت رابطه متوسطی بین این دو متغیر وجود دارد. بین انزواطلبی دانشجویان و میزان گرایش آن‌ها به مصرف دخانیات رابطه معناداری وجود دارد. در این پژوهش برای اندازه‌گیری میزان انزواطلبی دانشجویان از چند گویه استاندارد استفاده شده است که در مجموع به شکل یک متغیر فاصله‌ای تنظیم شده است. برای آزمون این فرضیه از آزمون آر پیرسون استفاده شده است. (جدول شماره ۲) چون سطح معنی داری این رابطه ۰/۱۹۶ بیشتر از ۰/۰۵ می‌باشد، رابطه معنی داری بین انزواطلبی دانشجویان و میزان گرایش آن‌ها به مصرف دخانیات، وجود ندارد.

بین میزان نگرش نسبت به آینده (میزان امیدواری به آینده) دانشجویان و میزان گرایش آن‌ها به مصرف دخانیات رابطه معناداری وجود دارد. میزان نگرش دانشجویان نسبت به آینده (میزان امیدواری به آینده) در سطح فاصله‌ای و با استفاده از چند گویه اندازه‌گیری شده است. برای آزمودن این فرضیه از آر پیرسون استفاده گردید. چون سطح معنی داری محاسبه شده کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد، این فرضیه با ۹۹٪ اطمینان تایید می‌شود. بنابراین بین میزان نگرش دانشجویان نسبت به آینده (میزان امیدواری به آینده) و میزان گرایش آن‌ها به مصرف دخانیات رابطه معناداری وجود دارد. شدت همبستگی بین این دو متغیر در حد ضعیف^۱ ارزیابی شده است (آر پیرسون ۰/۲۲۳).

بین عملکرد تحصیلی دانشجویان و میزان گرایش آن‌ها به مصرف دخانیات رابطه معناداری وجود دارد. عملکرد تحصیلی دانشجویان از طریق معدل کل آن‌ها در مقطع تحصیلی برآورد شده است. همانطور که نتایج آزمون جدول شماره ۲ نشان می‌دهد، سطح معنی داری این رابطه ۰/۳۳ که بیشتر از سطح معنی داری

۱- اگر تفاوت زیادی بین پاره گروه‌ها وجود داشته باشد رابطه محکمی بین دو متغیر وجود دارد، یعنی اگر پاره گروه‌ها بر حسب خصوصیاتشان در متغیر وابسته تفاوت زیادی باهم داشته باشند، رابطه محکمی بین دو متغیر وجود دارد. اگر تفاوت اندک باشد رابطه ضعیف است. (۰/۳-۰) = رابطه ضعیف، (۰/۷-۰/۳) = رابطه متوسط، (۰/۷-۱) = رابطه قوی، (دواس، ۲۰۰۷: ۱۶۲).

۰/۵۲۰-، ضریب بتای سرمایه اقتصادی ۰/۴۷۶، ضریب بتای نگرش نسبت به آینده ۰/۳۰۵، ضریب بتای متغیر انزواطلبی ۰/۱۰۲ می‌باشد. بنابراین سرمایه اجتماعی بیشترین سهم و متغیر انزواطلبی کمترین سهم را در پیش‌بینی گرایش دانشجویان به دخانیات دارد. معادله رگرسیون متغیرهای معنی‌دار عبارتند از: $گرایش\ دانشجویان\ به\ دخانیات = (۰/۴۷۶) + (۰/۳۰۵) نگرش\ نسبت\ به\ سرمایه\ اقتصادی + (۰/۱۰۲) انزواطلبی$.

تحلیل مسیر: مهم‌ترین مزیتی که استفاده از روش تحلیل مسیر نسبت به روش تحلیل رگرسیون دارد، این است که در روش تحلیل رگرسیون، تنها قادر به شناسایی تاثیر مستقیم هر متغیر مستقل بر متغیر وابسته بودیم، اما در روش تحلیل مسیر، علاوه بر تاثیر مستقیم، امکان شناسایی تاثیرات غیرمستقیم هر یک از متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته نیز وجود دارد. به همین خاطر، در تحلیل مسیر، با چندین معادله خط رگرسیونی استاندارد شده مواجه هستیم، درحالی که در تحلیل رگرسیون، تنها یک معادله خط رگرسیونی استاندارد شده داشتیم (منصوری فر، ۲۰۰۶). همانطور که در مدل تحلیل مسیر و جدول شماره ۵ مشاهده می‌شود، متغیر سرمایه اجتماعی رابطه مستقیم قوی با گرایش دانشجویان به دخانیات دارد و نسبت به سایر متغیرهای تحقیق دارای بیشترین ضریب بتا با ۰/۵۲۰- است. که به این معنای است که سهم متغیر سرمایه اجتماعی نسبت به سایر متغیرهای تحقیق در تبیین متغیر گرایش دانشجویان به دخانیات بیشتر است. متغیر انزواطلبی کمترین اثر مستقیم را دارد که بیانگر این نکته است که این متغیر، دارای کمترین سهم در تبیین متغیر گرایش دانشجویان به دخانیات است.

متغیرهای سرمایه اجتماعی و سرمایه اقتصادی با تاثیر بتای ۰/۱۷۰ دارای بیشترین

است. لذا این فرضیه که بین عملکرد تحصیلی دانشجویان و میزان گرایش آن‌ها به مصرف دخانیات رابطه معنی‌داری وجود ندارد، تأیید می‌شود.

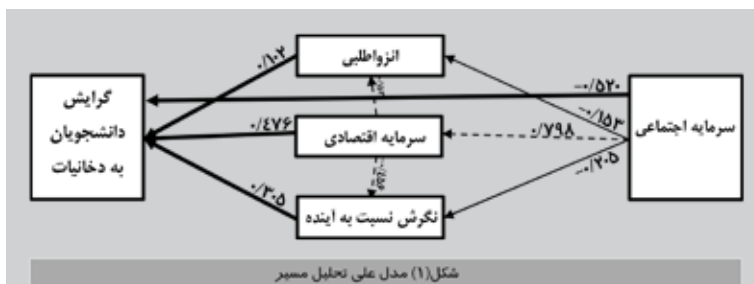
تحلیل رگرسیون چند متغیره: با استفاده از آزمون تحلیل رگرسیون چندمتغیره و روش گام به گام، میزان تغییرات متغیر وابسته بوسیله متغیرهای مستقل پیش‌بینی اندازه‌گیری شده است.

فرضیه اصلی: بین متغیرهای مستقل (سرمایه اجتماعی، انزواطلبی، نگرش نسبت به آینده، سرمایه فرهنگی، سرمایه اقتصادی و عملکرد تحصیلی) و متغیر وابسته (میزان گرایش به مصرف دخانیات) رابطه معنی‌داری وجود دارد. ارقام جدول شماره ۳ نشان می‌دهد که متغیرهای مستقل وارد شده بر متغیر گرایش دانشجویان به دخانیات (متغیر وابسته) موثرند. مقدار F محاسبه شده ۲۸/۲۱۶ می‌باشد و در سطح ۹۵ درصد معنی‌دار است. معناداری F بیانگر آن است که دست کم یکی از متغیرهای وارد شده در مدل رگرسیونی رابطه معناداری با متغیر وابسته دارند. ضریب همبستگی چندگانه ۰/۶۸۳ بدین معنی است که متغیرهای مستقل داخل معادله به طور همزمان ۶۸ درصد با متغیر گرایش دانشجویان به دخانیات (متغیر وابسته) ارتباط دارند. R^2 یا ضریب تعیین به دست آمده نشان می‌دهد که ۴۸ درصد از واریانس متغیر گرایش دانشجویان به دخانیات به وسیله متغیرهای مستقل موجود در معادله تبیین می‌شود و حدود ۵۲ درصد باقیمانده را متغیرهای دیگری تبیین می‌کنند که خارج از این بررسی قرار دارند. جهت تعیین مقدار تاثیر و معنی‌داری T برای متغیرهای داخل مدل جدول شماره ۴ ارائه شده است.

جدول شماره (۴): همانطور که معنی‌داری آزمون T نشان می‌دهد متغیرهای وارد شده در مدل رگرسیونی با متغیر وابسته همبستگی دارند. درحالی که دو متغیر سرمایه فرهنگی و عملکرد تحصیلی دانشجویان رابطه معناداری با متغیر وابسته نداشتند در نتیجه در جدول شماره ۴ حذف شدند ضریب بتای متغیر سرمایه اجتماعی برابر

منبع تغییرات	R	R^2	F	سطح معنی‌داری
رگرسیون	۰/۶۸۳	۰/۴۸۲	۲۸/۲۱۶	۰/۰۰۰

متغیرها	B	SE.B	Beta	T	Sig
مقدار ثابت	۳/۹۷۷	۰/۵۹۶	-	۶/۶۷۶	۰/۰۰۰
سرمایه اجتماعی	-۰/۱۴۶	۰/۰۲۱	-۰/۵۲۰	-۷/۰۹۴	۰/۰۰۰
سرمایه اقتصادی	-۰/۱۱۳	۰/۰۳۲	۰/۴۷۶	-۶/۱۵۲	۰/۰۰۱
نگرش نسبت به آینده	-۰/۱۴۷	۰/۰۲۹	۰/۳۰۵	-۵/۱۳۳	۰/۰۰۰
انزواطلبی	-۰/۰۲۸	۰/۰۱۴	۰/۱۰۲	-۱/۹۷۵	۰/۰۴۹

جدول (۵) میزان تاثیر مستقیم و غیر مستقیم و کل متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته گرایش دانشجویان به دخانیات

متغیر	اثر مستقیم	اثر غیر مستقیم	اثر کل
سرمایه اجتماعی	-۰/۵۲۰	۰/۱۷۰	-۰/۳۵۰
سرمایه اقتصادی	۰/۴۷۶	-۰/۱۷۰	۰/۳۰۰
نگرش نسبت به آینده	۰/۳۰۵	-	۰/۳۰۵
انزوایی	۰/۱۰۲	-	۰/۱۰۲

تاثیر غیر مستقیم بر متغیر گرایش دانشجویان به دخانیات است. بنابراین متغیرهای سرمایه اجتماعی و سرمایه اقتصادی بیشترین سهم را در بین متغیرهایی که تاثیر غیرمستقیم داشته‌اند، در تبیین متغیر گرایش دانشجویان به دخانیات دارد. متغیر نگرش نسبت به آینده و انزوایی اثر غیرمستقیم ندارد. اثر کل متغیر سرمایه اجتماعی از همه متغیرهای دیگر با ضریب بتای ۰/۳۵۰- بیشتر است در حالی که متغیر انزوایی با ضریب بتای ۰/۱۰۲ دارای کمترین اثر کل است.

بحث و نتیجه گیری

این مطالعه نشان داد که ۴۸ درصد از واریانس متغیر گرایش دانشجویان به دخانیات به وسیله متغیرهای مستقل موجود در معادله تبیین می‌شود و حدود ۵۲ درصد باقیمانده را متغیرهای دیگری تبیین می‌کنند که خارج از این بررسی قرار دارند. نتایج نشان داد که سهم متغیر سرمایه اجتماعی نسبت به سایر متغیرهای تحقیق در تبیین متغیر گرایش دانشجویان به دخانیات بیشتر است. متغیر انزوایی کمترین اثر مستقیم را دارد. متغیرهای سرمایه اجتماعی و سرمایه اقتصادی با تاثیر بتای ۰/۱۷۰ دارای بیشترین تاثیر غیرمستقیم بر متغیر گرایش دانشجویان به دخانیات است. بطور کلی نتایج بیانگر این واقعیت است که سرمایه اجتماعی یکی از منابع مهم در گرایش دانشجویان به مصرف دخانیات است. این یافته‌ها مطابق با نظریات جامعه‌شناسی چون بوردیو (۱۹۷۷) است که معتقد است سرمایه اجتماعی یکی از فاکتورهای است که نقش بسیار مهمی در امنیت اجتماعی یک جامعه دارد و در غیاب سرمایه اجتماعی سایر سرمایه‌ها اثر بخشی خود را از دست می‌دهند.

این مطالعه به دنبال شناسایی عوامل موثر بر گرایش دانشجویان به مصرف دخانیات بود. همچنان که قبلاً ذکر شد در چند سال اخیر مصرف دخانیات در بین دانشجویان به میزان فاحشی افزایش یافته است بطوریکه این پدیده شکل مسئله به خود گرفته است. با بررسی‌های انجام گرفته در این تحقیق سعی شده از تقلیل‌گرایی جلوگیری و به صورت چند بعدی (اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و روانی) عوامل موثر بر مصرف دخانیات را شناسایی شود و به صورت توصیفی تک متغیره شکل توزیع این متغیرها نشان داد شود. با توجه به ضمیمه‌های تحقیقی، بیشتر عوامل بررسی شده در این تحقیق که از چارچوب تئوریک و بررسی‌های قبلی سرچشمه گرفته است شامل ابعاد کلان (اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی) و ابعاد خرد (عملکرد تحصیلی و مسائل روانی) می‌باشد.

در این تحقیق فرضیه اول از تئوری سرمایه اجتماعی پیر بوردیو استخراج شده است، و رابطه آن با متغیر وابسته (گرایش به مصرف دخانیات) بررسی و مورد تایید قرار گرفته است. لذا می‌توان نتیجه گرفت که این فرضیه با تئوری بوردیو همخوانی دارد. پیر بوردیو یکی دیگر از عوامل موثر بر میزان گرایش به مصرف دخانیات را سرمایه فرهنگی بیان کرده است (فرضیه دوم). لذا این متغیر مورد سنجش قرار گرفت و رابطه آن با متغیر وابسته (گرایش به مصرف دخانیات) مورد تایید قرار گرفت. نتایج این فرضیه، قابل تطبیق با تئوری سرمایه فرهنگی پیر بوردیو می‌باشد.

نظریه آنومی می‌گوید افراد با عدم رضایت از نقشی که باید ایفا کنند از فشار ناشی از این دوگانگی صدمه می‌بینند و این فشار با هم‌نوا شدن، شورش کردن، ابتکارات غیرقانونی یا انزوای طلبی جواب داده می‌شود. بر اساس این نظریه، مصرف‌کنندگان دخانیات، گوشه‌گیری را از اهداف اجتماعی معمول و موقعیت‌های رقابتی بر می‌گزینند. نظریه معاشرت افتراقی مدعی است که رفتار مصرف دخانیات، رفتار آموخته شده است و اولین یادگیری در یک گروه کوچک صمیمی رخ می‌دهد. مصرف اولیه دخانیات به طور عملی همیشه همراه با دوستان نوجوان انجام می‌گیرد، این امر سندی برای این نظریه است. نظریه کنترل اجتماعی می‌گوید از میزان تعهدات اجتماعی افراد، رفتار بهنجار و نابهنجار را می‌توان پیش‌بینی کرد. کنترل‌های درونی و بیرونی هم میزان تعهد را تعیین می‌کند. نظریه خرده فرهنگ، مصرف دخانیات را در سازگاری با هنجارهای یک خرده فرهنگ کجروانه تبیین می‌کند. کنش متقابل نمادین مدعی است که برچسب‌های جامعه به افراد و رفتارهایست که نوع واکنش‌های اجتماعی آن‌ها را بیش از هر انتساب ارثی دیگر، تعیین می‌کند.

مطالعه‌ی حاضر درصدد آن بوده است که اطلاعاتی را درباره‌ی متغیرهای موثر در استعمال دخانیات در جمعیت مورد مطالعه ارائه نماید. با توجه به یافته‌های این پژوهش به نظر می‌رسد سرمایه اجتماعی می‌تواند عاملی تعیین‌کننده در پیشگیری از مصرف دخانیات باشد. می‌توان بر این نکته تاکید نمود که افرادی که از چنین سرمایه‌ای برخوردارند، گرایش کمتری به انواع انحرافات علل خصوص مصرف دخانیات دارند. لحاظ کردن بسته‌های خدمات تقویت‌کننده سرمایه اجتماعی می‌تواند در پایداری بهبودی افرادی که اقدام به دوری از مصرف دخانیات می‌کنند، تاثیر داشته باشد.

در مقایسه با نتایج سایر مطالعات، مصرف سیگار در میان دانشجویان مورد مطالعه شیوع پایینی داشت ولی با توجه به حساسیت موقعیت اجتماعی دانشجویان به عنوان الگوی جامعه، حتی شیوع پایین مصرف سیگار آن‌ها نیز قابل قبول نمی‌باشد. ضروری است آموزش‌های لازم در مورد مضرات استعمال دخانیات و فراهم کردن تسهیلات رفاهی دانشجویی داده شود تا بتوان از بروز و شیوع دخانیات در بین دانشجویان پیشگیری کرد.

فرضیه سوم این تحقیق نیز برگرفته از تئوری سرمایه اقتصادی بوردیو می‌باشد، نتایج آزمون آماری نشان از تایید این نظریه دارد.

فرضیه چهارم از نظریه ادوین ساترلند استخراج شده است از نظردوین ساترلند در اغلب موارد، انحراف بوسیله دیگران و از طریق گروه‌های اولیه آموخته می‌شود. ساترلند گرایش به انحراف را آموختنی می‌داند بدین معنا که اگر فردی در انزوا و یا گرایش به انزوای طلبی داشته باشد در معرض گرایش به انحراف نخواهد بود. لذا این فرضیه از لحاظ تئوری، با نظریه ساترلند همخوانی دارد اما از لحاظ آماری مورد تایید قرار نگرفت. لذا می‌توان چنین استنباط کرد که در جامعه آماری (خوابگاه دانشجویی شهرک امام دانشگاه تبریز)، این متغیر در گرایش دانشجویان به مصرف دخانیات، تاثیر چندانی نداشته است. همچنین یافته‌های این فرضیه منطبق بر نظریه آنومی که انزوای طلبی را عامل اساسی در گرایش به انواع انحرافات می‌داند، نبود. به عبارت دیگر نتایج این فرضیه، با تئوری آنومی نیز همسویی نداشت.

فرضیه پنجم و ششم با توجه به مطالعات اکتشافی استنتاج گردید. فرضیه پنجم (نگرش نسبت به آینده) تایید، و فرضیه ششم (عملکرد تحصیلی) رد شد. با توجه به اینکه تحقیقات قبلی که مرتبط با موضوع پژوهش حاضر باشد، چنین متغیرهای را مورد بررسی قرار نداده یا مشاهده نشد، لذا نتایج تحقیق قابل استناد به پیشینه تجربی محققان دیگر نبود.

محدودیت‌های پژوهش

به دلیل اینکه پرسشنامه به صورت محقق ساخته تدوین گردید و دارای متغیرهای مختلفی بود ممکن است با توجه به شرایط زمانی و مکانی و ویژگی‌های یک پرسشنامه استاندارد و مدون، تعدادی از متغیرها از قلم افتاده باشد. یکی از مشکلاتی که در زمان جمع‌آوری پرسشنامه برای محقق پیش آمد، نبودن همکاری مورد انتظار از پاسخگويان در تکمیل پرسشنامه‌ها و عدم آگاهی از اهمیت کار تحقیقی و پژوهشی بود. مشکل دیگر؛ کمبود و عدم دسترسی به

اجتماعی در ارتباط با موضوع تحقیق چاپ و تدوین شده است، نیز از دیگر محدودیت‌های تحقیق بود.

مقالات و کتاب‌هایی که در خارج از کشور توسط صاحب نظران و نظریه پردازان علوم

تشکر و قدردانی

از استاد ارجمند سرکار خانم دکتر زینب کاوه فیروز که با راهنمایی‌ها و هدایت ارزشمندشان به بنده حقیر کمک کردند و از جناب آقای دکتر بیژن زارع استاد بزرگوار، به خاطر بهره‌مندی از نظرات و مساعدت‌های بی‌شائبه‌شان در این راه، سپاسگذارم. همچنین از تمام دانشجویان بویژه افرادی که در نمونه تحقیق قرار گرفته بودند و وقت خود را جهت تکمیل پرسشنامه صرف کردند نیز تشکر و قدردانی می‌شود.

منابع

- Akbari, R., (2007), "Original cultural capital", Journal of Wikipedia, in ninth grade, No. 12.
- Alavi, S. B., (2001), "The Role of Social Capital in Development, Tehran, Tadbir Publishing.
- Arsh, Nik Kholgh, (2010), "New Methods to quit smoking (smoking status and its impact on adolescents and youth), Journal of happiness and success.
- Coleman, James, (1998), "Foundations of Social Theory," translated by Manoochehr Saboori, Ney Publishing, Tehran.
- Dewas, D., (2007), "survey of social research", translation Houshang Naiybi, Tehran: Ney Publishing.
- Fukuyama, Francis, (2000), "Social capital and maintain the order of," translated by GH Tavasoli, community publications, Tehran.
- Fukuyama, Francis, (2005), "Social Capital and Civil Society" Translate Afshin Khakbazan and H. Pooyan, Tharan, publisher shirazeh.
- Field, John, (2003), "Social capital", translated Mottaghi Jalal, Tehran, Institute of Social Security.
- Golroo M, Z., (2005), "Social capital research", Journal of Wikipedia, Fifth year, Issue 14.
- Mansourifar, Karim, (2006). Advanced statistical techniques with computer applications, Tehran: Tehran University Press.
- Moussavian, A. S., (2007) , "smoking corridor entrance to all addictions" social report, Title, Number 188.
- M. Tabrizi, A., (1996), "Alienation barrier to participation and scientific development", a study , Issue 1.
- Niazi, M., (2006), "Social Capital", Journal of Studies, Social Science Journal, year eleventh, Issue 31.
- Nouri Zadeh, Maryam, (2008), "Understanding the effects of tobacco smoking", student and cultural deputy Tehran University.
- Rabyngtn, Earl and Martin Weinberg, (2004), "seven theoretical approaches in the study of social issues", Translation Rahmatullah Sadigh Sarvestani, Tehran: Publication of Tehran University, second edition.
- Rafipour, F., (1981), explored the concept of Tehran, Publishing Company.
- Ritzer, George, (2001), "Contemporary Sociological Theory", translated by M. Triad, Tehran, scientific dissemination, Fifth Edition.
- Serajzadeh, Syed Hussain, Iraj Faizi (2006), social factors influencing the consumption of drugs and alcohol among students, a social sciences, No. 31.
- Sutherland, Edwin H. and Donald R. Cressey (1978) Criminology, US: J. B. Lippincott.
- Yutnam, Robert, (2001), "Democracy and Civic Traditions", translated by Mohammad Taghi del-frouz.
- Zarei, A, (2012), "Child and adolescent victims of smoke", Tehran, Ney Publishing, First Edition.